

070018

DİA

GAGAUZLAR

Madde Yayınlandıktan Sonra Gelen Doküman

03.05.2017

Karpat, Kemal H.

Sel'dzhuksko-anatoliïskoe proiskhozhdenie gagauzov. ([Summary:] the Seljuk-Anatolian origin of the Gagauzes.) .-- 1994 ISSN: 0869-5415 : Etnograficheskoe Obozrenie / Этнографическое Обозрение, vol. 1994 iv pp. 36-43, (1994)

Vostochniye avtorı o Kırgızah, Bişkek 1994.

Ya. R. Vinnikov, "Rodo- plemennoy sostav i rasseleniya kirgizov na territorii Yunoy Kirgizii", *Trudi Kirgizskoy Arheologo-Etnografiçeskoj Ekspeditsii*, c. I, Moskva. 1956.

Yu. A. Zuev, "Tamgi Loşadey iz Vasiliyih kniyajsev", *Noviye materialy po drevney i srednevekovoy istorii Kazahstana*, Alma Ata 1960.

Gagauzlar (070018)

22 Subat 2014

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

GAGAUZLARIN ATASI UZLAR VE GÖÇ YOLLARI

Dr. Ahmet CEBECİ*

Özet:

Bu makalede, günümüzde bir Hristiyan Türk topluluğu olarak çoğu Moldova Cumhuriyeti'nde, Bulgaristan'da, Yunanistan'da ve Ukrayna'da oldukça büyük topluluklar halinde, Rusya Federasyonu'nda ve diğer ülkelerde de küçük topluluklar halinde yaşayan Gagauzların ataları olan Uzlar(Avrupa Oğuzları)'ın Orta Asya'dan Balkanlara uzanan göç yolları, savaşları, kendileri gibi Doğu Avrupa ve Balkanlara göç edip yerleşen Peçenek ve Kumanlarla olan mücadele ve kaynaşmaları ele alınmıştır. Devrin tarihî kaynakları ile yeni araştırmaların verileri incelenmiş, Gagauz, Çıtak, Gacal, Haydamak(Gaydamak), Pomak, Tukan gibi etnonimlere yeni yorumlar getirilmiştir.

Anahtar kelimeler: Uz, Gagauz, Peçenek, Kuman, Gacal, Çıtak.

UZS WHO WERE THE ANCESTORS OF GAGAUZS AND THEIR ROUTE OF MIGRATION

Abstract:

In this article, the migration route and wars of Uzs (European Oguzs) who were the ancestors of Gagauzs will be examined. Their struggles and combinations with other groups like Peçeneks and Kumans who migrated like them from central Asia to East Europe and the Balkans will be dealt with. In addition the resources of the period and the new research's findings are analyzed and the new comments have been brought ethnonyms as Gagauz, Çıtak, Gacal, Haydamak(Gaydamak), Pomak, Tukan.

Keywords: Uz, Gagauz, Peçenek, Kuman, Gacal, Çıtak.

137-203

* G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Tarih Eğitimi Anabilim Dalı Em. Öğr. Gör., cebeci@gazi.edu.tr

Gagauz (Language and Literature)

Gagauz is an Oghuz Turkic language spoken today mainly in the Republic of Moldova and in southern Ukraine, and to a lesser extent in Bulgaria, Romania, Greece, Kazakhstan, and the Caucasus. Speakers of the language are Christians. Gagauz was rarely used as a literary language until the mid-twentieth century. Although it is closely related to the Turkish of Turkey, it has developed features that are uncommon in Turkish (and in Turkic languages generally) through long-standing contact with Slavic languages and the widespread bilingualism of the Gagauz population.

On the phonetic and phonemic level, palatalization of consonants in the surrounding of front vowels is a result of contact with Slavic.

Gagauz has adopted a great number of words of Russian, Romanian, and Greek origin. Russian loanwords are mostly technical terminology, and those borrowed from Romanian and Greek are largely agricultural and religious terms respectively. The everyday language also

employs many words of Arabic-Persian origin.

Changes on the level of morphology are subtle and primarily concern frequency changes. One striking example is the use of the feminine suffix *-(y)ka*, mainly to form female forms of professions and words for geographic origin.

The most significant changes have been at the syntactic level. While word order in noun phrases has remained the same, word order in sentences has changed to SVO as the neutral order. In complex sentences, Gagauz mainly employs clauses copied from Slavic models (i.e., right-branching clauses with a finite verb, introduced by conjunctions).

Prior to the 1960s, Gagauz literature was comprised of oral folk works exclusively, including *türkü* folk songs, riddles, proverbs, and fairy tales. The influence of folk poems is still traceable in modern poetry. The Russian major general and ethnographer Valentin A. Moškov (d. 1922), who recorded a number of stories, folk tales, riddles, proverbs, and songs, published the first texts in Gagauz, and the orthodox archpriest Mihail Ciachir (d. 1938) produced the first written works in the language.

G

29 Eylül 2015

YAYIMLANDIKTAN
GELEN DOKÜMAN

Gagauz (people) (070018)

The **Gagauz** are a Turkic speaking community living mainly in the Autonomous Territorial Unit of Gagauziya (part of the Republic of Moldova) and in the Odessa oblast of the Ukraine. Smaller groups of Gagauz live in Bulgaria, Greece, the Caucasus, Kazakhstan, and the Russian Federation. They number in total between 200,000 and 250,000 persons, the majority of whom (approximately 180,000) live in southern Moldova and in the Ukraine. Most Gagauz adhere to the Orthodox Christian faith, a few belong to Protestant churches. They speak a variety of West Oghuz Turkic (see Astrid Menz, *Gagauz language and literature*, *EIS*).

Before their migration to Bessarabia at the turn of the eighteenth to the nineteenth century, the Gagauz lived mainly in Bulgaria, then a part of the Ottoman Empire. Currently, only a few Gagauz remain in the northeastern parts of Bulgaria, in the provinces of Varna and Dobrich. According to the Bulgarian census of 2001, only 504 Bulgarian citizens claimed to be ethnic Gagauz.

Since the history of the Gagauz is not documented until after the time of their

migration to the Russian Empire, it is much debated. They were first mentioned in nineteenth-century ethnographic studies of Bulgaria. The growth of scientific interest in the ethnic group prompted questions about their history. Various theories about the ethnogenesis of the Gagauz exist. While most scholars postulate a Turkic origin, of Kipchak, Oghuz, or mixed descent, some claim that the Gagauz are linguistically "Turkified" Bulgars or Greeks. (For a presentation of the different theories about the origin of the Gagauz people, see Kapalo, 53–62). The etymology of the ethnonym Gagauz is also much debated. Some of the proposed explanations are clearly folk etymologies, others lack plausibility in terms of historical linguistics. Some scholars conjecture that the ethnonym might be of other than Turkic etymology. The Gagauz language is closely related to Turkish linguistically; it displays no traces of Kipchak elements and contains a high number of old Arabic/Persian loanwords. In conjunction with these facts, the historical occurrence of the submission of the Seljuk sultan İzzeddin Keykavus (İzz al-Din Kaykâ'üs) II (r. c. 644–60/1246–62) to the Byzantine emperor and the settlement of his

ss. 122-123

070018

GAGAUZLAR

-
- 1 AHMET HASAN CEBECİ, XVI. yüzyıl Osmanlı Tahrir Defterlerine göre Gagauzlar, Gazi Üniversitesi, Doktora, 2008

 - 2 ALİONA NEDEVA, Gagavuzca ve Türkiye Türkçesinde isim ve fil çekimi karşılaştırması, İstanbul Üniversitesi, Yüksek Lisans, 2008

 - 3 İRİNA IUSIUMBELI, Gagauz yeri'nde kadın, Hacettepe Üniversitesi, Doktora, 2008

 - 4 VALİENTİNA PERÇEMLİ, Gagauz Türklerinde doğum, evlenme ve ölüm adetleri, Ege Üniversitesi, Doktora, 2011

Stamova, Maria. "Gagauz Türkçesi ve Ağızlarının Karşılaştırmalı Ses Bilgisi." Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi, 2001. (Danışmanı: Prof. Dr. Mustafa Canpolat)

MADE YATIRIM ANDRUKAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

2062 RADOVA, O. The problem of the Gagauz ethno-demographic development in the 19th century. *Südost-Forschungen*, 54 (1995) pp.263-270

M. L. ...
SONRA ...

2599 MENZ, Astrid. The Gagauz between Christianity and Turkishness. *Cultural changes in the Turkic world*. Ed. Filiz Kiral, Barbara Pusch, Claus Schönig, Arus Yumul. Würzburg: Ergon Verlag in Kommission, 2007, (Istanbuler Texte und Studien, 7), pp.123-130. [In Moldova, Ukraine, & Bulgaria.]

Gagauzlar

GAGAUZLAR

7744 DRIMBA, V. Cercetări asupra foneticii găgăuze. (Recherches sur la phonétique gagaouze.) *Studii și cercetări ling.* 12 (1961), pp. 399-419, 555-575

Gagauz fonetiki üzerine araştırmalar

EDEBİYAT

GAGAUZLAR

6926 POKROVSKAYA, L. A. Pervuie itogi razvitiya gagauzskogo literaturnogo yazuika. (On the development of the Gagauz literary language.) *Vopr. yaz.* 1960 (3), pp. 154-156

Gagauz edebiyatının gelişmesi üzerine

Gagauz Türkçesi'nden dokuz hikayenin dil incelemesi: metin-dil özellikleri-sözlük. *TAŞTEKİN, Aymur*. Yüksek Lisans. İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya, 1993. 149 s., 33 ref. Danışman: Y.Doç.Dr.Şerif Ali Bozkaplan. Dili:Tr.

20 MAYIS 1998

GAGAUZLAR

7747 DRIMBA, V. Remarques sur les parlers gagaouzes de la Bulgarie du Nord-Est. *RO* 26 ii (1963), pp. 63-89

Kuzey - Doğu Bulgaristan'da Gagauzca konuşulan alanlar üzerine araştırmalar

GAGAUZLAR

7743 DOERFER, G. Zur "kiptschakischen" Schicht des Gagausischen. *Central Asiatic J.* 10 (1965), pp. 121-127

Gagauzların "Kıpçakça" araştırmaları hakkında

Tadit

6924 AMANZHOLOV, A. S. O yazuike kazakhstanskikh gagauzov. (On the language of the Gagauz in Kazakhstan.) *Vopr. yaz.* 1960 (3), pp. 156-157

Kazakistan'da Gagauzların dilini üzerine

GAGAUZLAR
KAZAKHISTAN

GAGAUZLAR

HAMP, E.P. Palatalization and harmony in Gagauz and Karaitic. *Tractata Altaica Denis Sinor ... dedicata*, Wiesbaden, 1976, pp. 211-213.

Gagauz ve Karaitic'de Ahenkleştirme ve uyum

GAGAUZLAR

7749 DRIMBA, VI. Sur le vocatif en gagouze. *Acta Or. Acad. Sci. Hung.* 13 (1961), pp. 253-260

Gagazca vokatif hakkında

GAGAUZLAR

7748 DRIMBA, V. Studii Găgăuze. *Studii și cercetări lingvistice* 15 (1964), pp. 365-373; 16 (1965), pp. 283-289

Gagazca tedkikleri

GAGAUZLAR

18134 HOPPE, E. M. The Turkish Christian Gagauz. *MW* 24 (1934), pp. 278-280

Türk Kristiyen Gagauz

Gagauzlar DİT

"Gagauzlar" Gev. Haver Aslan.
Türk Dünyası Araştırmaları, İstanbul.

1982 sayı 17 ss. 221-227

Gagauzlar/gev. Haver Aslan
-- ss. 221-227; 245.
Türk Dünyası Araştırmaları Der-
gisi -- IV. c. (s. 17), Nisan 1982
(İstanbul) II.

Bu yazı "Rus İmparatorluğu
Çarlığı Cemiyetinin Haberleri, XL
Cilt" den tercüme edilmiştir

D. Makale adı

GAGAUZLAR

7745 DRIMBA, V. Études Gagaouzes. *Rev. roumaine de linguistique* 9 (1964), pp. 203-211, 325-331

Gaguz tedkikleri

-Gagauzlar

939 BASKAKOV, N.A. The reflexes of the influence of the South East European languages on the formation of the Gagauz language. [Russian, with English summary.] *Balkanski issledovaniya*, 7 (1982) pp. 264-269.

18 MAYIS 1993

Gagauzlar

GÜNGÖR, Harun "Gagauz (Gagavuz)'ların Dini İnanışları Üzerine Bir Araştırma", Yayınlanmamış Doktora Tezi, (Danışman: Prof. Dr. Hikmet Tanyu), Ankara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Dinler Tarihi Kürsüsü, (1982), 110 S.

105 MAYIS 1993

07 TEMMUZ 1992

-Gagauzlar

6646 ZAJAÇZKOWSKI, A. "Names of domestic animals in Gagauz." *Rocznik Orient.* 17 (1951-2) 386-92.

07 TEMMUZ 1992

-Gagauzlar
-Keykâvus (II)

6569 WITTEK, P. "Les Gagaouzes — les gens de Kaykâus." *Rocznik Orient.* 12 (1951-2) 12-24. In support of the theory that this Turkish group derived its name from the 13th cent. Seljuq prince in whose retinue they came to the Balkans.

-Gagauzlar

GÜNGÖR, Harun (Dr.), "Basarabyalı Gagauzların Tarihi", (Milhail Ciachir), *Türk Dünyası Araştırmaları*, 20, (1982), 208-243.

105 MAYIS 1993

Gagauzların Tarihi

19 KASIM 1997

Mihail Gachir (Çakır)

Türk Dünyası Araştırmaları Der.
s.20, sf.208-243 Ekim 1982

Gagauzlar

19 KASIM 1997

Dr. Hacer Aslan

Türk Dünyası Araştırmaları Der.
s.17, sf.221-227 Nisan 1982

Gagauzların Folklorları

19 KASIM 1997

Çvr. Harun Güngör

Türk Dünyası Araştırmaları Der.
s.22, sf.183-195 Şubat 1983

21 Ocak 1998
R337 **Pride of small nations: the Caucasus and post-Soviet disorder.** By Goldenberg, S. London, 1994.

Gagauzlar Matthews, O. *Asian Affairs* (London), 26 / 82 ii (1995), pp.197-198 (E)
Drury, M. *Boundary and Security Bulletin*, 2 iv (1995), p.100 (E)
Hewitt, G. *Central Asian Survey*, 14 iv (1995), pp.579-586 (E)
Legvold, R. *Foreign Affairs*, 74 ii (1995), p.159 (E)
Islam and Christian-Muslim Relations, 6 ii (1995), p.302 (E)
Pipes, D. *Middle East Quarterly*, 2 i (1995), pp.84-85 (E)

MADDE YAYIMLANDIKTAN SONRA GELEN DOKÜMAN

Nezhat ÖZKAN

Türk Dili ve Edebiyatı
Doktora Mezun
Gagauz Türkçesi Grameri

Türk Dili

Gagauzlar
MADDE YAYIMLANDIKTAN SONRA GELEN DOKÜMAN

Danışmanı: Prof.Dr. Tuncer GÜLEMSOY

Erciyes Üniversitesi
Fen-Edebiyat Fakültesi (Tarihsiz).

06 HAZİRAN 1996

4897 BIGAEV, R. I., DANILOV, P. A.,
UMAROV, M. U. O gagauzakh Sredney
Azii. RO 25 (1961), pp. 101-106

Gagauzlar

ZAJACZKOWSKI, W.
Vocabulaire gagaouze-français.
Folia or. 7 (1965), pp. 29-73

Gagauzlar

07 TEMMUZ 1997

- Gagauzlar
- Dobruca

5847 WITTEK, PAUL. "Yazijioghlu 'Ali on the Christian Turks of the Dobruja." *B.S.O.S.* 14, no. 3 (1952) 639-68. Critical and analytical summary of the account of the origin of the "Gagauz" as given in the 15th century *Seljuq-nāma*.

4896 BIGAEV, R. A., DANILOV, P. A. et
UMAROV, M. U. Aspects du folklore des
Gagaouzes de l'Asie Centrale. *Studia et
acta Or.* 3 (1961), pp. 31-45

Gagauzlar

4892 ZAJACZKOWSKI, W. Poslovitzui i
pogovorki gagauzov iz Bolgarii. *Folia
Orientalia* 5 (1963), pp. 127-163

Gagauzlar

4893 ZAJACZKOWSKI, W. Sostoyanie i
blizhayshie zadachi izucheniya Gagauzov.
Folia Or. 2 (1960), pp. 43-51. Also in
*Trud. XXV Mezhdunarod. Kong. Vosto-
kovedov, Moskva* 1960, tom III (1963),
p. 375

Gagauzlar

070018. GAGAUZLAR

366- 6. GÜNGÖR, Harun (Dr.) ✓

06 OCAK 1994

Ankara Üniv. İlahiyat Fak. Ankara 1982, I c, V+116 s, eb: 23x20 cm.

Doktora tesinin adı :

"Gagauzlar (Gagavuzlar)'ın Dini İnanışları (Üzerinde Bir Araştırma."

Girişten sonra Moldavya S.S.C.B. başta olmak üzere, Bulgaristan Halk Cumhuriyeti ile S.S.C.B. değişik bölgelerinde yaşayan; Millet olarak Türk, din olarak Hıristiyan olan Gagauzlar, bu gün nüfus itibariyle 150.000 kişi kadardır. Gagauzların tarihi ele alınmıştır. Gagauzların menşei dil ve edebiyatları, Hıristiyanlığı kabulleri ele alınmıştır. Gagauzların dini inanışları ve bu inanışlardaki İslâmi unsurlar, Gagauzların mitolojik varlıklar hakkındaki görüşleri ve tabiata dair inanışları ile folklorü aileleri, yaşayışları, kehanet ve hurafeleri ele alınmıştır. Çalışma umumî bir "netice" ile tamamlanmaktadır.

BİR GAGAUZ MASALI VE TÜRK DÜNYASINDAKİ BENZERLERİ

Yrd. Doç. Dr. Erdoğan ALTINKAYNAK*

Grim Kardeşler masallarının kaynağı hakkında iki teori ortaya atılmışlardır. 1. Hint-Avrupa Teorisi; 2. Parçalanan Mitler Teorisi.

Parçalanan mitler teorisine göre masallar eski mitlerin parçalanmış şekilleridir. Ancak burada kastedilen “mit” Hint-Avrupa mitidir ki bize göre bu bakış açısı eksiktir. Biz bunu sosyal ilimlere ait metotların milliliği ile izah ediyoruz.

Elimizde mevcut bulunan, Nikolay Baboğlu'nun yayınladığı **Gagauz Masalları** adlı kitaptaki “**Ayı Kulak**”¹ masalı ile Umay Günay'ın yayınladığı **Elazığ Masalları** adlı doktora tezindeki “**Ayı Kulağı**”² masalı arasında tip, motif ve kahramanları yönüyle aşırı bir benzerlik görülmektedir. Aynı “tip”in iki varyantı olan bu masalın Türk dünyasındaki türdeşleriyle karşılaştırdığımızda benzer motifler taşıyan pek çok ürün de bulabilmekteyiz.

Pertev Naili Boratav'ın **Az Gittik Uz Gittik** adlı kitabında; Yer Altı Diyarının Kartalı³, Saim Sakaoğlu'nun **Kıbrıs Türk Masalları** adlı kitabında; Zümrüt Halka Kuşu⁴, Oruç Aliyev - Rıza Helilov'un, **Allah Yıhan Evi Gızlar Tiker** adlı kitabında; Üç Pehlivan, Üç Şahzade⁵ motifleri itibariyle bu masallara benzemektedir. Ayrıca Vagif Veliyev'in **Azerbaycan Folkloru** adlı kitabında da yer altına inme ve devler hakkında açıklayıcı bilgi verilmektedir⁶.

Manas Destanı'nda Manas'ın oğlu Semetey'in Buhara'da yaptığı yaramazlıklar, halkın Temir Han'a şikayete gelmeleri ve Temir Han ile oğlu İsmail'in bu şikayete kulak asmamaları, dinlemek bile istememeleri ile Ayı Kulak masalı arasında da bir bağ kurulabilir⁷.

Bahaeddin Ögel'in Türk Mitolojisi'nde rastladığımız Er Töştük Destanı'ndaki Er Töştük'ün bir kayanın içinden yerin dibine düşmesi neticesinde karşısına “*Bir kulağı yerde, bir kulağı gökte, üst dudağı buzlanmış, alt dudağı pis kokan eli Hokend'de, ayağı Buhara'da bir dev çıkar. Oğlan deve yanaşır, kim olduğunu sorar. O da, bana Ay-kulak derler der. Duydum ki, Er-Töştük buraya gelmiş, onu bekliyorum, der. Oğlan aşağı iner. Devin iki kulağını aşağı indirip, onu kırk dağa çarpar ve öldürür. Sonra da gider, Kan-kulak ve Çoin-kulak adlı devleri öldürür. Çıkar yine dev anasını aramağa*”⁸ bölümüyle masalımızdaki üç kahraman

* . Karadeniz Teknik Üniversitesi, Giresun Eğitim Fakültesi, Türk Halk Bilimi Öğretim Üyesi.

¹ . Nikolay Baboğlu, **Masallar(Gagauz Masalları)**, Kişinev 1991, Ayı Kulaklı,57-79.

² . Umay Günay, **Elazığ Masalları(İnceleme)**, Erzurum 1975, Ayı Kulağı, 326-334.

³ . Pertev Naili Boratav, **Az Gittik Uz Gittik**, İstanbul 1992, Yeraltı Diyarının Kartalı, 87-92. (Ayrıca benzer motifli masalların derlemesi ile ilgili bilgi verilmiştir. a.g.e., 274-275.)

⁴ . Saim Sakaoğlu, **Kıbrıs Türk Masalları**, Zümrüt Halka Kuşu, Ankara 1983, 100-112.

⁵ . Oruç Eliyev - Rıza Helilov, **Allah Yıhan Evi Gızlar Tiker (İlk Defe Neşr Olunan Nağullarımız)**, Bakı 1994, Üç Pehlivan, 71 - 75, Üç Şahzade, 85-96.

⁶ . Vagif Veliyev, **Azerbaycan Folkloru**, s.257-264, Şehirli Nağullar, Maarif Neşriyyatı, Bakı 1985

⁷ . Abdülkadir İnan, **Manas Destanı**, İstanbul 1992, 135-136.

⁸ . Bahaeddin Ögel, **Türk Mitolojisi (Kaynakları ve Açıklamaları ile Destanlar)**, I, Ankara 1989,544.

Gagavuzlar kilisel

Gagavuz Özerk Cumhuriyeti'ndeki
Beşalma Kilisesi

ABDÜLHAMİT BİLİCİ

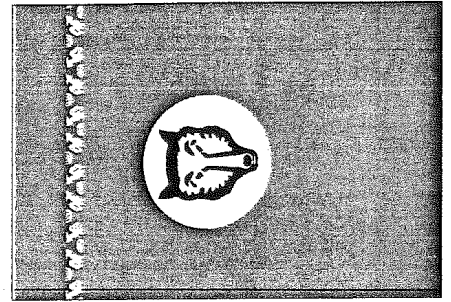
Viladimir, Stephan, Elena, Maria, Dimitri... Belki inanmakta zorlanacaksınız, ama bu isimler Türk isimleri. Biraz ilginç değil mi? Evet bu isimler Moldova sınırları içindeki gagavuz Özerk Cumhuriyeti'nde yaşayan Gagavuzlar'a, ya da Gök Oğuzlar'a ait. Ama sıkı durun, size daha ilginç bir şey söyleyeceğim: Hıristiyanlığın Ortodoksluk mezhebine mensup bu kandaşlarımız yakında yapılacak sade bir törenle Moskova'daki Ortodoks Kilisesi'nden, ya da Fener Patrikhanesi'nin ruhani liderlik alanından çıkarak, Selçuk Erenerol'un ruhani liderliğini yaptığı Bağımsız Türk Ortodoks Kilisesi'ne intisap edecekler.

Din değiştirme değil bu, hatta mezhep değiştirme de değil. Sadece kilise değiştirme. Kuzeyimizde aleyhimize oluşmaya başlayan Ortodoks çemberinin içinde kalmaya mahkum edilen Türk kardeşlerimiz, bu ağır yükün altında daha fazla kalamadılar.

Olayın tarihi eskilere, taa 2. Dünya Savaşı yıllarına kadar uzanıyor. İkinci Dünya Savaşı'na kadar hayatlarını Romanya sınırları içinde sürdüren gagavuzlar, savaştan sonra gerçekleşen Yalta paylaşımından nasibini aldı ve Moldova'nın Rusya'ya bırakılmasıyla birlikte toplamı yaklaşık 500 bini bulan bu Türk kökenli halk ikiye bölündü. Romanya içinde kalanların bir sıkıntısı yoktu. Onlar Romanya Patriği'ne bağlılıklarını sürdürdüler, ancak Moldova tarafında kalanlar için durum aynı değildi. Onlar eski kiliselerinden uzaklaşmış ve sınırın ötesinde kalmışlardı. Kremlin yönetimi için bu sorunu çözmek mesele değildi. Bir emirle Moldova'da yaşayan Gagavuzlar'ı Rus Kilisesi'ne bağladılar. Gagavuzlar'ın ise, o yıllarda bu emrivakiyi kabul etmek dışında pek alternatifleri gözüküyordu.

Şimdi köprü'nün altından çok sular aktı. SSCB tarih olalı 4 sene oldu. Zaten Gagavuzlar'ın girişimleri de ancak bu yıllarda başladı. Aracı ise, Türk dünyası ile —özellikle eski SSCB sınırları içinde kalan Türkler ile— en yakın teması olan

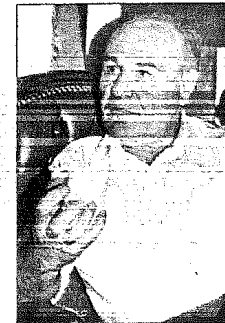
Gagavuzlar, kültür açısından Anadolu ve Azeri Türkleri'ne çok yakınlar. Moldova'nın güneyindeki Gagavuz Özerk Cumhuriyeti'nde yaşayan Gagavuzlar, Hıristiyan. Ancak yaşayış bakımından belki de İslam'a en yakın Hıristiyan bunlar. Moldova'daki nüfusları yaklaşık 200 bin civarında olan Gagavuzlar'ın bir bu kadarı da Romanya, Bulgaristan ve Ukrayna'da yaşıyor.

Prof. Dr. Tüvan Yazgan:

Çok tabii bir gelişme

Gagavuz yetkilileri bundan 3 yıl önceden başlamak üzere Türkiye'ye getirdim,

yetkililerle tanıştırdım. Dışişleri bu konuda çok vurdumduymaz. Belki bu güzel gelişmeden de haberdar değil-

lerdir. Kimsenin rahatsız olmasını gerektirecek durum yok ortada. Din, kişinin vicdanıyla alakalıdır ve ona devlet dahil hiçbir otoritenin müdahale etme imkanı yoktur.

territorial claims to their region. Communist Yugoslavia laid claim to eastern Friulia, with its large Slovene minority, while Italy claimed Istria, with its Italian and Friuli minorities. A 1947 agreement partitioned the region, with all of eastern Friulia, except Gorizia, assigned to Yugoslavia and the Free Territory of Trieste, with a mixed population, created in the southeast.

The competing national claims to their homeland inspired the growth of modern Friuli nationalism. Demands for autonomy grew after 1954 and the incorporation of the province of Trieste, with its large Italian-speaking population, into the largely Friuli-speaking region to form the new region of Friuli-Venezia Giulia. Protests against Friulia's inclusion in the "hybrid region" fueled the spread of national sentiment. In 1963 the Italian government granted the region limited autonomy in recognition of its distinct culture and language.

Dissatisfied with limited autonomy and cultural rights, nationalists formed the Movement Friül (Friuli Movement) in 1966 as a pressure group to win real political autonomy for Friulia. Affected by the nationalism sweeping all of northern Italy in the late 1980s, the movement became increasingly nationalistic, and a large faction became openly separatist.

In concert with other northern Italian peoples, the Friuli increasingly look to a united Europe as their salvation. Disgusted with Italy's corruption and the huge, inefficient administration, nationalists point to the organized crime that plagues the Italian state and has recently moved into Friulia. Mafia-related crimes in the region increased 300% in 1990-91 alone. The inequities of the bloated Italian bureaucracy infuriate even the most moderate Friuli, who cite examples such as the fifteen men employed to shunt goods wagons at the Udine rail center, while 15,000 do the same work in the southern city of Reggio Calabria.

The independence of Slovenia, on Friulia's eastern border, and the dramatic increase of regional and national movements across northern Italy have fueled Friuli demands for greater independence and recognition as a separate European people. In 1992 over 100,000 Friuli signed a petition calling for separation from Friuli-Venezia Giulia and the creation of a separate Friuli region. In local elections, in June 1992, Friuli nationalists, supported by the Northern League, a grouping of northern Italian regional and national organizations, became the largest political order in the Friuli region.

SELECTED BIBLIOGRAPHY:

- Cunsolo, Ronald S. *Italian Nationalism from Its Origins to World War II*. 1990.
 Facaros, Dane, and Michael Pauls. *Northeast Italy*. 1990.
 Grindrod, Muriel. *The Rebuilding of Italy*. 1955.
 Smith, Denis M. *The Making of Italy 1796-1870*. 1988.

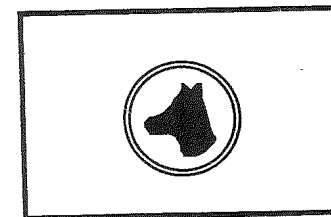
JAMES MINAHAN, *NATIONS WITHOUT STATES: A HISTORICAL DICTIONARY OF CONTEMPORARY NATIONAL MOVEMENTS*, WESTPORT, CONNECTICUT 1996, ISAM DN: 61006.

MADE FATIMELANDIRIETAN
 SONRA GELEN DOKÜMAN 09 HAZİRAN 1995

GAGAUZIA

Gagauz Khalki

CAPITAL: Komrat (Comrat)

POPULATION: (95e) 244,000 : 179,000 Gagauz in Moldova and another 35,000 in adjacent areas of Ukraine. MAJOR NATIONAL GROUPS: (95e) Gagauz 71%, Moldovan 20%, Russian 7%, Ukrainian 2%. MAJOR LANGUAGES: Gagauz, Russian, Romanian. MAJOR RELIGIONS: Russian Orthodox, Moldovan (Romanian) Orthodox. MAJOR CITIES: (95e) Kagul (Cagul) 45,000, Komrat (Comrat) 35,000, Chadyr-Lunga 27,000, Tarakliya 18,000.

GEOGRAPHY: AREA: 1,320 sq.mi.-3,419 sq.km. LOCATION: Gagauzia occupies the valleys of the Prut and Jalpug Rivers south of the Roman fortification called Upper Trajan's Wall in southeastern Moldova. Gagauzia borders Romania on the west and Ukraine on the east. POLITICAL STATUS: Gagauzia forms an autonomous republic comprising the districts of Chadyr-Lunga, Cagul, Caguz, Comrat, Tarakliya, Vulkanechti, and Yagara of the Republic of Moldova. INDEPENDENCE DECLARED: 19 January 1906.

FLAG: The Gagauz national flag, the flag of the national movement, is a light blue field bearing a centered yellow disc charged with a black wolf's head.

PEOPLE: The Gagauz are a people thought to be of Bulgarian or unknown origin, although culturally and linguistically the Gagauz are a Turkic people. Their language is a Turkish dialect with substantial Russian and Romanian borrowings. Wine production, the major economic activity, is closely tied to the Gagauz culture, which revolves around the yearly growing and production periods. The small nation, divided in 1945 when the eastern district of their territory was transferred to Ukraine, has developed a strong sense of its separate identity. The Gagauz, unlike the Muslim Turks, are overwhelmingly Orthodox Christian.

30 HAZİRAN 2000
MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

Roger Caratini dictionnaire

des nationalités et des minorités de l'ex-U.R.S.S.

PARIS CEDEX © Larousse, 1992

G

GAGAOUZE (= gagauz) — *Langue turque parlée en Bessarabie par les Gagaouzes* ; c'est un des sept sous-groupes du groupe oghouz*.* (Voir carte p. 262.)

Les langues turques* s'étendent de la Léna au Danube ; le gagaouze est la plus occidentale d'entre elles ; il est parlé principalement en Bessarabie (RSS de Moldavie), entre le Dniestr et le Prout (Prut), fleuve qui marque la frontière entre l'URSS et la Roumanie, ainsi que dans quelques villages frontaliers de Roumanie. Initialement, le gagaouze devait être très proche du turc de Turquie, de l'azéri et des langues turques du Turkménistan mais il a subi, au cours de son évolution, l'influence très forte du russe et de l'ukrainien (mouillure de certaines consonnes, apparition de suffixes slaves tels que *-ka* ou *-yka*, emprunts lexicaux) et, à un moindre degré, celle du grec et du roumain (surtout dans le vocabulaire).

Le gagaouze s'est écrit, pendant longtemps, à l'aide de l'alphabet grec (influence de l'Église grecque) ; il s'est développé une riche littérature populaire (contes, proverbes, devinettes, anecdotes). Depuis 1957, l'alphabet cyrillique a remplacé l'alphabet grec en RSS de Moldavie ; l'enseignement primaire et le début de l'enseignement secondaire s'y font en gagaouze. Il existe une presse écrite dans cette langue, qui paraît à Kichinev, la capitale de la République.

GAGAOUZES ou **GAGAUZ** — *Peuple turc de religion chrétienne orthodoxe, établi en Bessarabie, dans le Sud de la RSS de*

Moldavie, dans le Sud de l'Ukraine (région d'Odessa) et près de Rostov-sur-le-Don. (Voir carte p. 262.)

Voici un pays grand comme la Hollande, où les villes sont relativement rares (Kichinev, Bendéry, Tiraspol), mais où, en revanche, les paysages ruraux sont riants et respirent la richesse ; ce ne sont, partout, que des coteaux couverts de vignobles, des vallées où l'on cultive le tabac, des champs de betteraves, des vergers. C'est en Moldavie qu'on boit le « champagne » russe, un peu trop doux peut-être, ainsi que des vins excellents, qui ressemblent aux vins grecs. D'ailleurs, le motel construit à l'entrée de Kichinev s'appelle *Strougarach*, ce qui veut dire : « Grappe de raisin. »

Territoire — Les Gagaouzes vivent dans la RSS de Moldavie (33 700 km², 4 362 000 habitants), l'une des régions de l'URSS où la densité géographique est la plus grande (129 hab./km² ; celle de l'URSS est dix fois moindre) ; ils ne représentent cependant que 3,5 % de la population moldave, soit un peu plus de 200 000 individus. Ils vivent dans les arrondissements de Komrat, Tchadir-Lunga, Kangaz, Tarakliya, Vulkanechti et dans les districts de Zaporodze, d'Odessa et de Rostov. Il y a quelques Gagaouzes au Kazakhstan, en Kirghizie et en Ouzbékistan (près de Tachkent). Enfin il subsiste quelques villages gagaouzes en dehors de la Russie : en Bulgarie (au Sud et dans la Dobroudja bulgare) et en Roumanie (Dobroudja). Les Gagaouzes sont principalement des éleveurs, des viticulteurs ; ceux qui vivent au bord de la mer Noire s'adonnent à la pêche.

Hamdullah Suphi Tanrıöver ve Gagavuzlar

Hamdullah Suphi Tanrıöver And Gagauz

Nuri Yavuz*

Özet

Hamdullah Suphi Tanrıöver (1886-1966), yıllarca Türk Ocağı Başkanlığını başarıyla yapmış kuvvetli hitabeti ile Türk gençliği üzerinde ciddi tesirler bırakmıştır. Yetiştirdiği fikir ve sanat adamları ile tanınmış bir ailenin bireyidir. 1912-1932 yılları arasında Türk Ocağı Başkanlığını başarıyla sürdürmüştür. O, Türkiye dışındaki Türklerin gözü, kulağı ve vicdanı olmuştur. Hamdullah Suphi Tanrıöver, 1931'de Bakanlar Kurulu kararı ile Bükreş'e 1. sınıf elçi olarak tayin edilmiş ve bu görevini 1944 yılına kadar sürdürmüştür. Bu esnada Romanya ve Bulgaristan'da bulunan Türklerle yakından ilgilenmiştir. İlk iş olarak kız ve erkek Gagavuz çocuklarından birçoğunu Türkiye'ye getirterek ilk, orta ve yüksek okullara yerleştirerek okumalarını sağlamıştır. Beserabya'daki Gagavuz kasaba ve köylerini dolaşarak, bu bölgede Türkçe eğitim yapan 26 tane okul açtırmış ve bu okullara öğretmenler tayin ettirmiş ve Türkiye'den kitaplar getirterek bu okullarda okutmuştur. Ayrıca kızlı erkekli 30-40 kadar Gagavuz gencini Türkiye'ye göndererek çeşitli okullarda ve üniversitelerde eğitim ve öğretim görmelerini sağlamıştır. Tanrıöver'in Romanya'daki hizmetlerinden biri de şahsi gayretiyle Bükreş'te büyük bir Türk şehitliğini 6 Haziran 1935'te açtırmış olmasıdır. 13 yıla aşkın bir süre ile Türkiye Cumhuriyeti devletini temsil ettiği Romanya'da 5 Aralık 1944 tarihinde yurda dönmüştür.

Anahtar Kelimeler: Hamdullah Suphi Tanrıöver, Türk Ocağı, Romanya, Bulgaristan, Gagavuz.

Abstract

Hamdullah Suphi Tanrıöver successfully had been the head of "Türk Ocağı" for many years and he left a serious impact on Turkish youth with his strong rhetoric. He was a member of very famous family who raised important thinkers and artists. He was born 1886 and died 1966 in Istanbul. He had been a head of "Türk Ocağı" successfully between 1912-1932. He had been an eyes, ears and conscience of of Turkish people outside Turkey. In 1931 with the decision of the Council of Ministers he appointed as first class ambassador to Bucharest and he maintained this position till 1944. In meantime, he closely interested in Turkish people in Romania and Bulgaria. As a first job he brought majority of Gagauz girls and boys to Turkey. Then he led to place them into first, middle and high schools. He traveled Gagauz Turkish towns and villages in Bessarabia and in this region he contributed the opening of 26 schools giving education in Turkish language. He obtained teachers appointment to these schools and brought the textbooks from Turkey for these schools. He also provided an education for 30-40 Gagauz youth in various schools in Turkey. Tanrıöver's one of the services in Romania is with special personal effort he led to open a large Turkish martyrdóm in Bucharest 6th June in 1935. For over 13 years and after representing the Republic of Turkey in Romania he returned home 5th December 1944.

Key Words: Hamdullah Suphi Tanrıöver, Turkish Hearths, Romania, Bulgaria, Gagavuz.

* Doç.Dr., Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi Tarih Eğitimi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi,
e-mail: nyavuz@gazi.edu.tr

D 3278

Akademik
Bakış
177
Cilt 4 Sayı 7
Kış 2010

Ankara

s - 177 - 184

(Ekim-1992)

yorumlanarak mânalandırılabilir duygusunu verdi. Çünkü medeniyetlerin yükselişi insanın mânevî olgunluğuna bağlıdır. Bugün Türk dünyasının önüne çıkan bu imkân olgunlaşma süreci içinde, yeniden büyük, barış ve sevgi dolu Türk medeniyetine dönüşebilecektir:

Hak'dan gelen şerbeti içdük elhamdü lillâh
Şol kudret denizini geçtik elhamdü lillâh

Şol karşığı tağları mişeleri bağları
Sağlık safâhla aşduk elhamdü lillâh

Kuruyıdık yaş olduk kanatlanduk kuş olduk
Birbirimize eş olduk uçduk elhamdü lillâh

Varduğumuz illere şol safâ gönüllere
Halka Taptuk ma'nisin saçduk elhamdü lillâh

Beri gel barışalum yadısan biliselüm
Atumuz eyerlendi eşdük elhamdü lillâh

İndük Rûm'ı kışladuk çok hayr ü şer işledük
Uş bahar geldi girü göçtük elhamdü lillâh

Dirfilla bınar olduk irkildük ırmağ olduk
Akduk denize tolduk taşduk elhamdü lillâh

Tapduğun tapusunda kul olduk kapusunda
Yünus miskin çiğidük bişdük elhamdü lillâh

OSMANLI DEVLETİNDE GAGAUZLAR

Ahmet CEBECİ

Güneydoğu Avrupa'nın Bucak-Basarabya ve Dobruca bölgelerinde yaşayan Gagauzlar, XIX. ve XX. yüzyıllarda Türkoloji araştırmalarının odak noktalarından birini teşkil etmiştir. J. Hammer(1) bu Türk topluluğunun XIII. yüzyılda Anadolu Selçuklu Sultanı II. İzzeddin Keykâvus'la birlikte Dobruca'ya yerleşen Selçuklu Türklerinden geldiğini ve Gagauz isminin de Keykâvus'tan türediğini iddia ederken, Çek asıllı Bulgar tarihçisi K. Jireček de, bunların XI.-XIII yüzyıllarda Balkanlara yerleşen Kuman Türklerinin ahfadı olduklarını ileri sürmüştür(2). Gagauzlar hakkında ilk defa geniş inceleme ve araştırmalarda bulunan Rus etnoloğu V.A. Moşkov(3), Gagauzların, 1064 yılı yazında Tuna'yı geçerek Balkan topraklarına yerleşen Oğuz(Uz) Türklerinin torunları oldukları sonucuna varmış, Radloff da bu fikri desteklemiştir. Bugün tarihi delillerin de desteklediği bu görüş, hemen bütün türkologlarca benimsenmiş görünmektedir.

Gagauz kelimesinin nereden geldiği konusunda ortaya atılan bir çok görüşler olmuştur. Keykâvus, Kalavuz, Gagası uz (sözü doğru) gibi çeşitli etimolojiler, artık eskimiş, Gagauz adının Gök Oğuz kelimelerinin birleşiminden oluştuğu kanaati ağır basmıştır. Zira Gök Türk kağanlığı döneminde yaygınlaşan ve "Gök Türk", "Gök Tanrı", "Gök Moğol", "Gök Bayrak" gibi bileşik isimlerde olduğu gibi, XI. yüzyılda Balkanlara yerleşen Uz-Oğuz Türklerinin de bu sıfatı koruması olmaları mantığa en uygun

- (1) J. Von Hammer, Geschichte des Osmanischen Reiches, Pest, 1927-2935.
- (2) K. Jireček, Eine Bemerkungen über die Überreste der Petschenegen un Kumanen sowie über die Völkerschatten der sogenannten Gagauzi aund Surgucim heutigen Bulgarien, Sb. K. GW, 1989.
- (3) V.A. Moşkov, Turetskie Plemena na Balkanskom Poluostrove, İzvestiya Russkogo Geogr. Obşçestvo, 1904.

(7)

10 TEMMUZ 1996
MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

(6)

T.C.
BAŞBAKANLIK
DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
Dokümantasyon Dairesi Başkanlığı
Yayın No: 3

Dergi / Kitap
Kütüphanede Mevcuttur

23 TEMMUZ 1992

BASINDA DIŞ TÜRKLER
- BİBLİYOGRAFYA -

(MAKALE, YORUM VE HABERLER)

1 Ocak - 31 Aralık 1990

- Gagauz 194-196

T.C.
BAŞBAKANLIK
DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
Dokümantasyon Dairesi Başkanlığı
Yayın No: 4

Dergi / Kitap
Kütüphanede Mevcuttur

23 TEMMUZ 1992

BASINDA DIŞ TÜRKLER
- BİBLİYOGRAFYA -
II

(MAKALE, YORUM VE HABERLER)
1 Ocak - 31 Aralık 1991

-G99a42 199-201

LES GAGAOUZES : ÉTAT DES RECHERCHES ET BIBLIOGRAPHIE*

Turcophones chrétiens, les Gagaouzes habitent depuis le début du XIXe siècle principalement en Bessarabie, aujourd'hui la Moldavie (République de Moldova) à l'exception de la partie méridionale de la Bessarabie qui appartient à l'Ukraine. Notre curiosité fut tout d'abord éveillée par les tensions opposant dans le sud de la Moldavie les Moldaves aux Gagaouzes dont la révolte en 1990, présentée comme une réminiscence d'un communisme pré-gorbatchévien, avait abouti à la proclamation d'une « République de Gagaouzie ». Les quelques connaissances que forcément nous devons acquérir sur ce peuple avant et afin d'entreprendre une recherche sur leur situation politique actuelle, se sont finalement avérées plus difficiles à obtenir que prévu. La dispersion des sources, les controverses toujours soulevées par certains pans de leur histoire (et notamment leurs origines), et tout simplement la méconnaissance de cette histoire, nous ont alors conduit à entreprendre l'élaboration de cet « état des lieux » de la recherche sur les Gagaouzes, état des lieux qui, bien sûr, ne se veut pas réponse aux nombreuses interrogations soulevées par l'origine, l'histoire ou l'identité de ce peuple mais qui tente de faire le point sur les travaux déjà réalisés et les questions en suspens. Il s'agit bien de susciter quelques vocations, ou à défaut quelques intérêts, pour l'étude des Gagaouzes.

* Je tiens à remercier Nathalie Clayer, chargée de recherche au CNRS, et Alexandre Popovic, directeur de recherche au CNRS, pour la relecture de cet article et divers précieux conseils et corrections.

S. Gangloff est doctorante en sciences politiques à l'Université de Paris I, 23 rue du Grand-Prieuré, 75011 Paris.

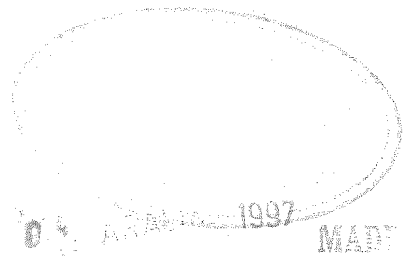
LE PROBLÈME DE L'ORIGINE DES GAGAOUZES D'APRÈS
LES CHRONIQUES SELDJOUKIDES et OTTOMANS

HARUN GÜNGÖR

Les Gagaouzes, qui sont d'origine turque, mais de religion chrétienne orthodoxe vivent, de nos jours, en grande partie, dans la région appelée *Bucak* dans le sud de la République Moldavie. Il existe aussi quelques petites colonies Gagaouzes en Asie Centrale (en Ouzbékistan, Kazakhstan, Kirgizie), dans la région du caucase et dans d'autres contrées de L'ex-URSS (en Ukraine, Biélorussie, Lituanie, Estonie, Russie...). En Bulgarie, Les Gagaouzes occupent des villages dans le cercle de Varna, près de Provadja dans la Dobroudja près de Kavarna et dans le sud de la Bulgarie dans le cercle de Yambol et Topolovgrad. Quant à la Roumanie, il y reste encore quelques villages des Gagaouzes.

Ceux qui habitent à l'intérieur des frontières de l'ex-URSS étaient au nombre de 197.532 d'après le recensement de 1989. Nous avons aussi une statistique effectuée en 1979. Ainsi, le tableau suivant nous donne une idée sur la distribution de la population Gagaouzes en ex-URSS.

	<u>1979</u>	<u>1989</u>
Moldavie	138 000	153 458
Ukraine	29 398	32 017
Russie	4 176	10 057
Kazakhstan	752	978
Biélorussie	152	188
Ouzbékistan	111	240
Azerbaïdjan	137	105
Turkmenistan	187	280
Lituanie	44	140
Estonie	41	69
Total	172 998	197 532

0 5 ANKARA 1997

MADEN VE HAYAT BAKANLIĞI
SÖZLEŞMELERİ VE İZLENLERİ

bul edilmişti. Bu çalışmalar türkologlar için Türk halklarının Anadolu ve Rumeli kollarının incelenmesinde yeni boyutlar yaratmıştı. Böylece İ. Kúnos'un çalışmaları gerçekten Türk Folklor araştırmalarının oluşmasında çok önemli bir rol oynamıştı.

İ. Kúnos'un bilimsel çalışmaları ve yayınlarının elverişli bir ortam içinde gelişmesi sonucunda toplamış olduğu gayet değerli Türk Folklor hazineleri çok kısa bir süre içinde en çeşitli uluslararası türkoloji merkezlerine ulaştı. Bu bakımdan Anadolu ve Rumeli Türk dili ve kültürü materyallerinin bu araştırmaların daha ilk döneminde Türk halklarının tümünü kapsayan türkoloji araştırma ve incelemeleri ile sıkı bir bağlantı kurmuş olması kesinlikle İ. Kúnos'un başarısıdır. Şüphesiz bu başarı, bu alandaki çalışmalarda her bakımdan boyutların genişlemesi sonucunu verdi. Ve bütün bunlar daha sonraları dolaylı ya da dolaysız olarak Türk ulusal Folklor araştırmalarının gelişmesine olumlu etki yaptı.

İ. Kúnos'un yaygın yayınlama çalışmaları Türk Folklor hazinesine yalnızca bilimsel alanda 'pencere açmakla' kalmamıştır. Bütün dünya dillerinde yayınlanan eserleri Türk halk kültürünün zenginliğini geniş çevrelere göstermiş, sevdirmiş ve şüphesiz bir çoklarını Türk kültürünün hayranı, Türk halkının dostu kılmıştır.

Bununla bağlantılı bir noktaya daha kısaca değinmek İ. Kúnos'un dil öğretmeni olarak yaptığı çalışmalardan söz etmek istiyorum. Bilindiği gibi İ. Kúnos uzun yıllar boyunca Budapeşte Doğu Akademisinin müdürü idi. Tam 50 sömestre boyunca Budapeşte Üniversitesinde çalışmıştı. Bu bakımdan dil öğretimi alanına sayısız kitap yazmış olması doğaldır. Bununla beraber İ. Kúnos'un bu çalışmalarında da halk dilinden ve Folklordan ayrılmamış olması ilginçtir. İ. Kúnos hiç bir zaman yazılı edebiyatla ya da kuru, resmî yazı ürünleri ile yetinmemişti. Tam tersine dil öğretimi amacı ile hazırlanmış metinler derlemelerinde de halk dili ürünleri her zaman ön sıralarda yer almıştır. Öyle sanıyorum ki, bu çabaları ile de İ. Kúnos Türk dilini öğretme ödevini yüklenenlere örnek olmalar.

1945 yılında Budapeşte'de savaşlar devam ederken hayata gözlerini yuman İ. Kúnos yaşantısı boyunca takdir edilmiş bir ilim adamı idi. Macar İlimler Akademisinin ve bir çok uluslararası bilim örgütünün üyesiydi. İ. Kúnos çalışmalarının Türk ilim adamları tarafından da takdir edilmesinin değerini çok iyi biliyordu. Bunun içindir ki, 1925-1926 yıllarında Türkiye'ye davet edilmesini ve bu ziyareti sonucunda eserlerinin yayınlanmasını bilimsel hayat yolunun gördüğü saygının en önemli ifadesinin biri saymıştır.

Türk ilim adamları ile sıkı işbirliğini, çalışmalarının ön şartı sayan Macar türkologları da bunu böyle görmektedir. İ. Kúnos'un hayat eseri Türk Folklor ilminin önemli ve değerli bir bölümü olmuştur. Yabancı bir ülkede çalışmalarını yürüten bir türkolog için bundan daha büyük bir şeref olamaz.

I. ULUSLAR ARASI TÜRK FOLKLOR KONGRESİ
BİLDİRİLERİ. I. cilt. Genel Konular. Ankara,
1976, s. 163-177. ON: 28770.

29 EYLÜL 1994

GAGAUZLARIN TARİHİ MENŞEİ ÜZERİNE VE FOLKLORUNDAN PARÇALAR

PROF. DR. KEMAL H. KARPAT

(Türkiye)

1. Giriş:

Gagauz Folkloru ile ilgili bu girişin amacı Gagauzlar tarihi hakkında bilgi vermek ve onların menşei hakkındaki teorileri kısaca gözden geçirerek bunların nisbi değeri hakkında bir sonuca varmaktır. Diğer bir amaç, Osmanlı Devletinin kuruluşundan evvel Balkanlara yerleşmiş, Türk guruplarının bulunduğunu belirtmektir.

Gagauz meselesini, aşağıda anlatacağım nedenler dolayısıyla bundan bir çok sene evvel daha İstanbul Üniversitesinde öğrenci iken incelemiştim. Meseleye karşı duyduğum ilginin birinci nedeni tamamen duygusal ve kişiseldir. Çocukluğumu geçirdiğim Kuzey Dobruca'da bulunan Tulça ve Babadağ kasabaları havalisini her bahar, kuzeyden Tuna'yı aşmış Dobruca'ya iş aramak için gelen insanlar doldururdu. Bunların isimleri Hristiyan (Vasil, Ivan, Sotir gibi) soyadları ise genellikle Karakaş, Abdaloğlu, Bıyıklı gibi Türk isimleriydi. Konuştukları dil de temiz bir Türkçe idi. Türk şarkılarını da söylerlerdi. İsmail, Tigina ve Kahul gibi vilâyetlerden gelen bu insanların köylerinin isimleri Beşelma, Haydar, Kazayak, Uzunçadır, Kayraklı, Karakurt, Gavanoz, Kurbağlı, Dermendere, Satılıkacı gibi genellikle Türk isimleri taşırlardı. Müslüman olan kuzey Dobruca Türkleri ve diğer Müslümanlar, Gagauzlara din farkı nedeniyle olsa gerek fazla yakınlık göstermezlerdi. Ancak babam onlar bizim kardeşlerimizdir diyerek bir çoğuna iş bulur, yakınlık gösterir ve onlarla dost olurdu. Gagauzların bazıları memleketlerinden iş için gelirken veya memleketlerine dönerken hatır sorarak ve çok kez karınlarını doyurmak, su içmek veya başka yardım elde etmek için evimize uğrarlar, bazen geceyi bile bizde geçirirlerdi. İri yapılı, yumuşak tabiatlı olan bu insanların dillerinin ve âdetlerinin Türk, fakat dinlerinin neden Hristiyan olduğunu durmadan merak e-

F. Tuva Cumhuriyeti

TUVA (TIVA) CUMHURİYETİ / Anar Somuncuoğlu	160
TUVA'NIN XX. ASIR SİYASİ TARİHİ / Yrd. Doç. Dr. Ekrem Arıkoğlu	173
TUVA ŞAMANİZMİ / Dr. Eva Jane Neumann Fridman	180
TUVA (TIVA) TÜRKLERİ VE TÜRKÇESİ / Hayat Aras	189

G. Hakas Cumhuriyeti

HAKASYA CUMHURİYETİ / Anar Somuncuoğlu	195
HAKASLAR / Dr. David G. Andersons	200

H. Kırım

KIRIM TÜRKLERİNİN SÜRGÜNÜ / Dr. Kemal Özcan	205
KIRIM TATARLARI VE ANAVATANA AVDETLERİ / Suat Kırıkoğlu	222

I. Gagavuzeli

GAGAUZLARIN TARİHİ / Prof. Dr. Mustafa Argunşah	228
GAGAUZLAR / Prof. Dr. Dionis Tanasoğlu	245
GAGAVUZ TÜRKÇESİ / Doç. Dr. Nevzat Özkan	250
GAGAUZ EDEBİYATI / Doç. Dr. Hülya Argunşah	262

J. Doğu Türkistan

DOĞU TÜRKİSTAN ÖZERK CUMHURİYETİ / Dr. Erkin Emet	276
XX. YÜZYIL DOĞU TÜRKİSTANI'NDA SÜFİ SİLSİLELERİ VE EVLİYA SEVGİSİ / Prof. Dr. Thierry Zarcone	282
YENİ UYGUR TÜRKÇESİ VE EDEBİYATI / Yrd. Doç. Dr. Levent Doğan-Oğuzhan Durnuş	290
UYGUR TÜRKLERİ EDEBİYATI / Prof. Dr. S. Mahmut Kaşgarlı	303
UYGURLARIN MÜZİĞİ / Dr. Rachel Harris-Yasin Mukphul	316
BATI UYGUR (SARI UYGUR) TÜRKLERİ VE KÜLTÜRLERİ / Prof. Dr. Yaxiong Du	323

YÜZÜÇÜNCÜ BÖLÜM Türk Toplulukları

XX. YÜZYILDA TÜRK TOPLULUKLARI / Doç. Dr. Ömer Turan	331
--	-----

A. Balkanlar

Bulgaristan Türkleri

BULGARİSTAN TÜRKLERİNİN SOSYO-EKONOMİK VE KÜLTÜREL YAPISI / Prof. Dr. Hüseyin Memişoğlu	361
BULGARİSTAN TÜRKLERİNİN GÖÇMENLİK SERÜVENİ / Prof. Dr. Cengiz Hakov	371
BULGARİSTAN'DA TÜRKLER (1945-1983) / Prof. Dr. Ali Eminov	377
BULGARİSTAN TÜRKLERİNİN SİYASİ VE KÜLTÜREL TARİHİNE DAİR GENEL BİR ÇERÇEVE / Vedat Sabri Ahmed	385
BULGARİSTAN'DAKİ DEĞİŞİM SÜRECİNDE TÜRK AZINLIĞIN EKONOMİK DURUMU / Yrd. Doç. Dr. Didar Erdiç	394

21 Ocun 2002
MADDE VE YERİNDEN
SAYI

162595

IV. Uluslararası Gagauz Kültürü Sempozyumu

17-18 Kasım 1999

07 AĞU 2007

Yayıma Hazırlayan

İsmail BOZKURT
Fedora ARNAUT

MADDE YAFERİ ANDRİTAN
SONER A. İZMİR

Bu kitapta yer alan bildirimlerdeki düşünce, görüş, varsayım, tez ya da savlar konuşmacı ve yazarlara aittir. Doğu Akdeniz Üniversitesi Kıbrıs Araştırmaları Merkezi ile kitabı yayıma hazırlayanları bağlamaz. Konuşma ve bildirimler kaynak gösterilerek aktarılabilir.

Doğu Akdeniz Üniversitesi, Kıbrıs Araştırmaları Merkezi Yayınları: 17.
Gazimağusa-Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti 2001

Doğu Akdeniz Üniversitesi Basımevi

Doğu Akdeniz Üniversitesi
Kıbrıs Araştırmaları Merkezi Yayınları
Gazimağusa - Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti

ise, merkez ilçenin 40 km. uzağında, dağlık bir arazide bulunmaktadır. Bu orunların, XIII. yüzyılda Denizli yöresinde müstakil bir beylik kurmuş olan İnançoğulları zamanında Denizli yöresine yerleşmiş olan boylar tarafından kurulduğu düşünülebilir.

Oğuz boylarının adlarını taşıyan orunların, bugünkü idarî sınır düşünülecek olursa, Acıpayam ve Çal-Çivril bölgelerinde yoğunlaştığını söylemek mümkündür. Bu durum, Denizli'nin Oğuzlar tarafından yurt edilmesi zamanında hangi yolların kullanıldığını da göstermektedir.

Denizli'nin diğer ilçelerinde Oğuz boylarının adlarını taşıyan orunlara rastlanmaması, yörenin Oğuzlar tarafından iskân edilmemiş olduğunu düşündürmemelidir. Aksine, Acıpayam, Çal ve Çivril yörelerindeki adların çokluğu, diğer ilçelerde de Oğuz boylarının adlarını taşıyan orunların olabileceğine bir işaretir. Yaptığımız (Kurgun, 1997-2002) ve yapılacak olan araştırmalar sonucunda bununla ilgili daha ayrıntılı bilgiler ortaya çıkacağı düşüncesindeyiz.

KAYNAKLAR

Arşiv Belgeleri

- 166 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Anadolu Defteri. (1995). (Dizin ve Tıpkıbasım). Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü.
438 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Anadolu Defteri. (1993). (Dizin ve Tıpkıbasım). Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü.

İlk El Kaynaklar

- Divânü Lugâti't-Türk. (1990). Tıpkıbasım. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
Türkiye'de Meskün Yerler Kılavuzu. (1946). Ankara: Başbakanlık Devlet Matbaası.

Araştırmalar

- AYKOTA, Ali Vehbi. (1951). Acıpayam. Ankara: Çankaya Matbaası.
BAYKARA, Tuncer. (1969). Denizli Tarihi II. Kısım. İstanbul: Fakülteler Matbaası.
GÜLENSOY, Tuncer. (1995). "Orta Asya'daki Türk Yer Adlarının Anadolu'daki İzleri". Milliyetçilik ve Milliyetçilik Tarihi Araştırmaları V. İlmî Kongresi, Tarih Boyunca Anadolu'da Türk Nüfus ve Kültür Yapısı (Tebliğler), Ankara: Türk Yurdu Yayınları.
KURGUN, Levent. (1997). Denizli İli Yerleşim Yerleri Adları. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Denizli: Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
KURGUN, Levent. (2002). Denizli İli Yer Adları. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Denizli: Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
KÜTÜKOÇLU, Mübahat. (2002). XVI. Asırda Tavas Kazasının Sosyal ve İktisadî Yapısı. İstanbul: Seçil Ofset Matbaacılık.
SÜMER, Faruk. (1980). Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri-Boy Teşkilatı-Destanları. İstanbul: Ana Yayınları.
TURAN, Osman. (1996) Selçuklular Zamanında Türkiye. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
TÜRKAY, Cevdet. (1979). Osmanlı İmparatorluğunda Oymak, Aşiret ve Cemaatler. İstanbul

TARİH İÇİNDE GAGAUZ SELÇUKLU İRTİBATI

(Gagauz and Seljuk Connection in History)

Refik TURAN*

ÖZET

Gagauzlar, pek çok Türk kavmi gibi Karadeniz'in kuzeyinde yaşayan topluluklardandır. Gagauzlarla ilgili yapılan çalışmaların en önemli konusu; "Gagauzlar" adı ve menşei konusudur. Yaptığımız araştırmada Gagauzlarla Anadolu Selçukluları arasında neredeyse kesin bir irtibat vardır. Öncelikle Gagauzların konuştuğu ağız Anadolu Türkçesiyle paraleldir. Ayrıca bazı isim ve kavramlar Selçuk dönemi Türk kültürü kaynaklıdır. İkinci olarak Gagauzlar Oğuz olduğuna inanmaktadırlar ve bu doğrudur. Selçuklular da Oğuz'dur. Nihayet "Gagauz" adının Selçuklu Kevkavus'tan geldiği kuvvetle muhtemeldir. Sonuç olarak, XIII. Yüzyıl Anadolu'sundan Dobruca'ya bir Selçuklu Oğuz hücresinin geçişinden söz etmek yanlış olmayacaktır.

ABSTRACT

Gagauz people are the ethnic groups living north of the Blacksea like many Turkish tribes. The most important matter of the studies on Gagauz people is the name of "Gagauz" and its origin. The results show that there is a nearly certain connection between Anatolia Seljuks and Gagauz people. First of all the language of Gagauz and Seljuks is paralel to each other. Moreover, some of the names and concepts belong to Seljuk Turks. The other connection is that Gagauz people believe that they are the branch of Oğuz and it is right. Seljuks are also the branch of Oğuz tribe. It is also possible that the name "Gagauz" is derived from Seljuks Kevkavus. As a result, it is not wrong to mention about the transition of Seljuk Oğuz chamber from Anatolia to Dobruca in the XIII.th century.

GİRİŞ

Yeryüzünün hareketli ve aktif kültürlerinden olan Türk kültürü, coğrafya terminolojisinde eski dünya denilen "Asya-Avrupa-Afrika" temel kıtasında son iki bin yılın tarihinde kendisini gösteren bir büyük yapıdır. Hareketli ve aktif olmanın yanı sıra zaman içinde geniş sahalarda hükümlerlik da icra eden Türk kültürü, yayıldığı toprakların coğrafi ve sosyal şartlarına göre kendine has özellikler kazananak çeşitli kültür hücrelerine dönüşmüştür.

Avrasya'da Türk kültür coğrafyasının en mühim mevkilerinden birisini Güney Doğu Avrupa veya Karadeniz'in kuzeyi denilen saha oluşturmaktadır. Hun, Avar, Çuvaş, Hazar adlı Türk unsurlarıyla başlayan tanışma Bulgar, Peçenek, Uz, Kuman ve Karakalpak silsilesiyle devam etmiştir. Sayısı ve çeşitliliği oldukça kabarık olan bu Türk unsurları arasında bulunan Gagauzlar önemli bir tarih, güçlü bir sosyal ve

* Prof. Dr., Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Tarih Eğitimi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi, rturan@gazi.edu.tr